

Ocena wybranych preferencji podatkowych w podatku dochodowym od osób fizycznych w latach 2018–2020

Assessment of selected tax preferences in personal income tax in the years 2018–2020

Łukasz Furman

Państwowa Akademia Nauk
Stosowanych w Krośnie
<https://orcid.org/0000-0002-9156-8165>

Łukasz Szerłąg

Państwowa Akademia Nauk
Stosowanych w Krośnie
Studenckie Koło Naukowe „Finanse”

Korespondencja (Correspondence)

dr hab. Łukasz Furman
Państwowa Akademia Nauk
Stosowanych w Krośnie
Instytut Zdrowia i Gospodarki
Zakład Zarządzania
Rynek 1, 38-400 Krosno, Polska
tel.: +48 13 437 55 60
e-mail: lukasz.furman@kpu.krosno.pl

Informacja o artykule (Article info)

Otrzymano (Received): 24.10.2022
Przyjęto do druku (Accepted): 17.01.2023
Opublikowano (Published): 17.02.2023

Licencja (License)

© by Autorzy (Authors). Udostępnione
na podstawie Międzynarodowej Licencji
Publicznej Creative Commons CC-BY-SA 4.0

Abstrakt

We współczesnym systemie podatkowym w Polsce istnieje szereg rozwiązań, które pomagają obniżyć płacone zobowiązania podatkowe. Należą do nich preferencje podatkowe, dzięki którym podatnicy mogą liczyć na obniżenie należnego podatku. Jest to rozwiązanie korzystne dla podatnika. W części teoretycznej artykułu omówiono szczegółowo obowiązujące ulgi podatkowe i odliczenia dla osób fizycznych obowiązujące w badanym okresie, tj. w latach 2018–2020, co związane było z dostępnością danych. Z kolei w drugiej części artykułu przeanalizowano dane ilościowe dotyczące rozliczeń podatku dochodowego od osób fizycznych za lata 2018–2020. Podstawą analizy były informacje udostępnione przez Ministerstwo Finansów w formie publikacji elektronicznych. Przeprowadzona analiza wykazała, że zasadne jest m.in. zweryfikowanie funkcjonowania ulgi na wychowanie dzieci, ze względu na to, że nie daje pożądanych efektów stymulacyjnych.

Słowa kluczowe

podatek, podatnik, podatek dochodowy od osób fizycznych, ulga podatkowa

1. Wstęp

Systemy podatkowe państw służą do pozyskiwania dochodów, które są przeznaczone na realizację polityki budżetowej. Dzięki podatkom państwa mogą realizować politykę socjalną, gospodarczą i ekonomiczną. Dostrzegalna jest wówczas funkcja stymulacyjna podatków. Oddziaływanie na gospodarkę odbywa się za pomocą regulacji w podatkach dochodowych. Jeśli władza fiskalna chce wpłynąć na sferę konsumpcji generowanej przez osoby fizyczne, to zwróci swoje działania na wprowadzenie zmian w podatku dochodowym od osób fizycznych. Jeśli celem zmian będą inwestycje przedsiębiorców, to regulacje będą dotyczyć podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych. Szczególnie współczesne ulgi podatkowe czy też zwolnienia posiadają wiele niejasności, które przysparzają podatnikom trudności w momencie rozliczania podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT). Wspomniane preferencje podatkowe mają wspierać określone rodzaje działalności gospodarczej oraz stymulować do określonego działania podatników.

Celem niniejszego artykułu przedstawienie wybranych ulg podatkowych w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ich ocena z punktu widzenia realizacji funkcji stymulacyjnej. Na łamach artykułu postanowiono zweryfikować następującą hipotezę: funkcja stymulacyjna systemu podatkowego w bardzo ograniczony sposób była realizowana przez ulgi w podatku dochodowym od osób fizycznych w latach 2018–2020. Do sprawdzenia hipotezy posłużono się danymi udostępnionymi przez Ministerstwo Finansów w zakresie wartości ulg, z których skorzystali podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych.

2. Pojęcie i istota preferencji podatkowych

Preferencje podatkowe występują w systemie podatkowym jako konstrukcje służące do stymulowania zachowań podatników poprzez wspieranie aktywności pożądaných przez ustawodawcę i eliminację działań, które nie są akceptowane (Bryndziak, 2012, s. 180). Preferencje mogą występować w różnych formach, ale najczęściej są to zwolnienia, odliczenia, obniżone stawki, zaniechania. Wartość preferencji jest szacowana, gdyż nie zawsze jest możliwe dokładne ich poznanie (Ciuman, 2018).

Ulg podatkowe są rezygnacją związku publicznoprawnego z przysługującego mu prawa do poboru podatków w całości lub w wydzielonych częściach. System ulg podatkowych wymaga zwiększonych nakładów finansowych związanych z ich obsługą, przez co konieczne jest podwyższenie opodatkowania, które pokryje te koszty (Wyrzykowski, Kasprzak, 2016, s. 21). Wprowadzanie nowych ulg podatkowych bez starannie tworzonych przepisów stwarza ryzyko interpretacyjne i prawne. Korzystanie z ulg pozwala podatnikom zmniejszyć należny podatek. Oczywiście jest, że korzystanie z ulg podatkowych powoduje zmniejszenie kwoty, która powinna trafić do budżetu centralnego lub budżetu jednostek samorządu terytorialnego. Preferencje podatkowe stanowią formę wspierania indywidualnej konsumpcji kosztem publicznej, często pełniąc rolę swoistego remedium na złożoność i wady tkwiące wewnątrz systemu podatkowego, których z przyczyn politycznych i społecznie niepopularnych wprost się nie eliminuje

(Głuchowski, 2002). Natomiast podatnicy, którzy stosują ulgi podatkowe powodują zmniejszenie zobowiązań podatkowych.

Istotą stosowanych preferencji podatkowych jest wsparcie określonych grup podatkowych poprzez ograniczenie wysokości zobowiązań podatkowych lub jego całkowite zniesienie (Wyrzykowski, 2012). Preferencje podatkowe wywierają wpływ na transparentność polityki fiskalnej, a ich wykorzystanie powoduje z jednej strony uszczuplenie dochodów podatkowych, ale z drugiej strony sprawiedliwe rozłożenie ciężarów podatkowych (Ciuman, 2018). Pogląd Ciumana jest dyskusyjny z tego powodu, że preferencje podatkowe mają charakter regresywny. Podatnicy o średnich i wysokich dochodach częściej korzystają z ulg niż osoby zarabiające najmniej. Dobrym przykładem jest tutaj ulga na dzieci, gdzie w przypadku podatników z jednym dzieckiem i zarabiających najniższą krajową, nie jest możliwe odliczenie ulgi z powodu podwyższonej kwoty wolnej od podatku.

Działania określające preferencje podatkowe zostały zapoczątkowane w Stanach Zjednoczonych Ameryki przez Stanleya S. Surreya z Uniwersytetu Harvarda oraz asystenta sekretarza skarbu w administracji za prezydentury Johna F. Kennedy'ego. Według jego opinii, konstrukcja prawa podatkowego, określona jako *tax expenditures*, ma takie same ekonomiczne skutki jak bezpośrednie wydatki budżetowe, jednak nie są one na równi identyfikowane i badane (Bartlett, 2001, s. 5).

Istotną rolę odegrali również Simon James i Christopher Nobes, którzy pojęcie to zdefiniowali jako faworyzowanie przez podatki poszczególnych grup podatników lub określonych rodzajów działalności przez redukcję obciążeń na nie nakładanych, a nie przez konkretne płatności z budżetu (James, Nobes, 1988).

Głównym celem polityki podatkowej w wymiarze mikroekonomicznym, jak również makroekonomicznym jest realizacja fiskalnej funkcji podatków, która sprowadza się do gromadzenia dochodów, co z kolei umożliwia realizację funkcji i zadań przypisanych podmiotom sektora finansów publicznych, jak i – w znacznie szerszym stopniu – sektora publicznego (Wołowicz, 2018, s. 85). Wpływy z podatków są rozdysponowane pomiędzy państwem a jednostkami samorządów terytorialnych.

3. Istota i zarys podatku dochodowego od osób fizycznych

Podatek dochodowy od osób fizycznych został wprowadzony na mocy obowiązującej ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych. Ustawa weszła w życie w 1992 r. co oznacza, że po raz pierwszy podatnicy rozliczali się w 1993 r. za dochody uzyskane w roku podatkowym 1992.

Jest to podatek bezpośredni. Podatnikami tego podatku są osoby fizyczne, które uzyskują przychody z różnych źródeł, takich jak wynagrodzenie za pracę, opartych na kodeksie pracy, podejmowanych pracach opartych na kodeksie cywilnym lub z działalności gospodarczej prowadzonej na własny rachunek. Osoby fizyczne muszą rozliczyć się z uzyskanych przychodów za poprzedni rok obrotowy z Urzędem Skarbowym. W tym celu za poprzedni rok podatkowy należy złożyć odpowiednią deklarację PIT.

Podstawę opodatkowania stanowi łączna kwota dochodów uzyskanych w roku podatkowym. Podatek dochodowy od osób fizycznych jest postrzegany jako najbardziej sprawiedliwy instrument opodatkowania dochodów gospodarstw domowych przy zastosowaniu szerokiego katalogu ulg, zwolnień czy też odliczeń (Kulicki, 2006, s. 20). Dochód pracownika, który pozostaje w stosunku pracy stanowią uzyskane przychody pomniejszone o zryczałtowane koszty ich uzyskania. Dochód pomniejszony o składki na ubezpieczenia społeczne potrącone przez pracodawcę z wynagrodzeń brutto pracownika stanowi podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym (Padurek, Janiszewska-Świdorska, 2017).

Podatek dochodowy od osób fizycznych spełnia wiele istotnych funkcji. Wyróżnić można między innymi (Szymański, 2021):

- funkcję fiskalną, czyli zdolność podatku do generowania wpływów do budżetu państwa. Podatki uznawane są za źródło finansowania dóbr publicznych. Jest to zasadnicza funkcja, ponieważ wpływy do budżetu z podatku PIT kształtują się na względnie stałym, wysokim poziomie przez ostatnie lata;
- funkcję redystrybucyjną, oznaczającą podział dochodu i majątku narodowego pomiędzy związkami publicznoprawnymi a podatnikami. Funkcja podatku dąży do zrównoważenia rozwoju społecznego i gospodarczego;
- funkcję alokacyjną, która wspomaga niwelowanie niedoskonałości wolnego rynku. Państwo w razie potrzeby interweniuje w gospodarkę wolnorynkową i przeciwdziała monopolizacji oraz zachowuje strukturę konkurencji;
- funkcję stymulacyjną, która wykorzystuje konstrukcje podatkowe w celu oddziaływania na procesy społeczne i gospodarcze oraz hamowanie lub eliminowanie zjawisk niepożądanych lub szkodliwych. Funkcja ta może być realizowana w sposób bezpośredni lub pośredni. Przykładowo oddziaływanie bezpośrednie to wprowadzenie preferencji podatkowych dla podatników zatrudniających osoby bezrobotne, co prowadzi do spadku kosztów pracy oraz bezrobocia. Oddziaływaniem pośrednim będzie wprowadzenie rozwiązań skutkujących wzrostem popytu na danym rynku;
- funkcję informacyjną, której istotą jest gromadzenie i przetwarzanie informacji dotyczących bazy podatkowej, a także zachodzących w niej procesów gospodarczych i społecznych. Realizacja tej funkcji zapewnia zwiększenie efektywności istniejących rozwiązań.

4. Ulg, zwolnienia w podatku dochodowym od osób fizycznych

Ulg to wszelkiego rodzaju zwolnienia, obniżki czy też zmniejszenia. Ulg podatkowe są formą zmniejszenia kwantytatywnych elementów konstrukcji podatku (Buczek, 2006). Zastosowanie ulg daje podatnikowi możliwość obniżenia podstawy opodatkowania lub wysokości samego podatku. Ulg są nieodłącznym elementem podatku dochodowego od osób fizycznych. Ustawodawca ma dużą swobodę w kształtowaniu elementów konstrukcyjnych podatków, w tym zwłaszcza wprowadzania ulg i zwolnień podatkowych (Marianiński, 2021, s. 13). Są to przysługujące prawnie odciążenia od zapłaty wyższego podatku dochodowego. Polegają one

na ograniczeniu wielkości obciążenia podatkowego w określonych przypadkach przez ustawodawcę (Brzeziński, 2008). W ramach ulg podatkowych podatnik może dokonać odliczeń od dochodu oraz odliczeń od podatku. Ulga podatkowa jest rezygnacją związku publicznoprawnego z prawa poboru podatku w całości lub części (Wyrzykowski, Kasprzak, 2016). System podatkowy PIT ma za zadanie realizować ideę sprawiedliwości pionowej, która polega na uzależnieniu wysokości obciążenia od zdolności płatniczej podatnika (Arendt, 2005). W podatku dochodowym od osób fizycznych istnieją ulgi w postaci odliczeń od podatku oraz odliczeń od dochodu. Korzystanie z ulg odliczanych od dochodu powoduje obniżenie podstawy opodatkowania, natomiast stosowanie ulg odliczanych od podatku obniża ciężar podatkowy w sposób bezpośredni, ponieważ cała kwota jest odliczana od podatku naliczonego (Palczewska, 2014, s. 50–54). Odliczenia od podatku są dla podatnika znacznie korzystniejsze, ponieważ cała kwota ulgi obniża naliczony już podatek.

4.1. Ulga prorodzinna

Dość powszechną ulgą w podatku dochodowym od osób fizycznych w latach 2018–2020 była ulga związana z wychowywaniem dzieci. Funkcjonuje ona od 1 stycznia 2007 r. Pierwsza jej modyfikacja nastąpiła w 2009 r. i polegała na tym, że z odpisu rocznego stała się ona odpisem miesięcznym, a jej wysokość została ustalona jako wartość miesięczna stanowiąca 1/6 kwoty zmniejszającej podatek, o której mowa w pierwszym progu podatkowym, czyli 92,67 złotych miesięcznie i 1 112,04 złotych rocznie. Zmiana ta była podyktowana tym, że w pierwszych dwóch latach funkcjonowania ulgi (2007–2008) urodzenie dziecka nawet w ostatnich dniach grudnia dawało rodzicom prawo do odliczenia pełnej ulgi rocznej od podatku (Rękas, 2016, s. 368).

Prawo do skorzystania z ulgi przysługuje rodzicom prawnym, opiekunom prawnym lub rodzicom zastępczym, którzy opodatkowują swoje dochody na zasadach ogólnych, czyli według skali podatkowej. Z ulgi nie mogą skorzystać osoby, które uzyskują dochody opodatkowane wyłącznie skalą podatkową 19% lub ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych.

Wprowadzając ulgę prorodzinną, ustawodawca zakładał złagodzenie obciążeń fiskalnych w zależności od liczby posiadanych dzieci, wychodząc z założenia, że opodatkowanie licznych rodzin powinno być łagodniejsze niż rodzin z mniejszą liczbą dzieci (Purzyński, 2015, s. 284–285).

Ulga prorodzinna odliczana jest od podatku i przysługiwała w badanym okresie na każde dziecko do ukończenia 18 roku życia, na dziecko niepełnosprawne otrzymujące zasiłek pielęgnacyjny lub rentę socjalną, a także na dzieci, które nie ukończyły 25 roku życia, jeżeli kontynuowały naukę, a ich przychody i dochody w ramach ulgi dla młodych nie przekraczały kwoty 3089 złotych.

W przypadku, gdy podatnicy mają więcej niż jedno dziecko, nie ma ograniczeń dochodu, dlatego też można zawsze uzyskać ulgę. Jeżeli podatnicy mają tylko jedno dziecko, to w zależności od określonego przypadku, funkcjonowały określone limity. Osoba, która samotnie wychowywała dziecko nie mogła przekroczyć 112 000 złotych rocznego dochodu. W przypadku, gdy podatnicy są małżeństwem, łączne dochody nie mogą przekroczyć kwoty 112 000 złotych

w ciągu roku. Jeśli jednak podatnicy nie pozostawali w związku małżeńskim, każda z osób nie mogła zarobić rocznie więcej niż 56 000 złotych. Roczna kwota ulgi w badanych latach wynosiła łącznie na pierwsze dziecko 1112,04 złotych. W przypadku drugiego dziecka przysługująca prawnie kwota była taka sama. Z kolei na trzecie dziecko miesięczna kwota wynosiła 166,67 złotych, a roczna 2000,04 złotych. Na czwarte i kolejne dzieci przysługiwała miesięczna ulga w kwocie 225 złotych, co przekładało się na roczną ulgę w wysokości 2700 złotych.

4.2. Ulga dla młodych

Od 1 sierpnia 2019 r. funkcjonowało zwolnienie z podatku dochodowego od osób fizycznych (do kwoty zamykającej pierwszy próg podatkowy) dla osób młodych, tj. do ukończenia 26 roku życia. W 2019 r. preferencja ta funkcjonowała wyłącznie przez 5 miesięcy, co spowodowało, że podatnicy nie byli uprawnieni do skorzystania z pełnego limitu dochodu objętego zwolnieniem tj. do kwoty 85 528 złotych. Podatnik korzystający z ulgi dla młodych był zwolniony ze składania rocznej deklaracji PIT, jeżeli jego dochód nie przekraczał kwoty zwolnienia. Omawiane zwolnienie skierowane zostało wyłącznie do osób, które osiągały przychody ze stosunku pracy, pracy nakładczej oraz umów-zleceń. Ustawodawca w sposób wybiórczy potraktował wprowadzenie tej ulgi. Osoby mające nie więcej niż 26 lat osiągają przychody również w inny sposób. Przykładowo można wymienić tutaj młodych przedsiębiorców, którzy wybrali stawkę liniową podatku. Brak zwolnienia dla tej kategorii podatników jest wypaczeniem systemu ulg i zwolnień w podatku dochodowym od osób fizycznych.

4.3. Ulga termomodernizacyjna

Ulga termomodernizacyjna funkcjonuje w Polsce również od 1 stycznia 2019 r. Została wprowadzona w celu poprawy jakości powietrza i środowiska naturalnego. Celem jej funkcjonowania jest zachęcenie podatników do termomodernizacji budynków jednorodzinnych. Z ulgi mogą skorzystać podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych, którzy rozliczają się według skali podatkowej 19%, ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych oraz będący właścicielami lub współwłaścicielami jednorodzinnych domów mieszkalnych, którzy ponoszą wydatki na realizację przedsięwzięć termomodernizacyjnych. Z ulgi nie mogą korzystać podatnicy, którzy skorzystali już z innej pomocy państwa na realizację termomodernizacji oraz wtedy, gdy budynek nie jest oddany do użytku i jest w trakcie budowy.

Termomodernizacja to przedsięwzięcie, które polega na zmniejszeniu zapotrzebowania na energię ciepłą budynku, a także ulepszeniu umożliwiającym zmniejszenie zapotrzebowania na energię dostarczaną na ogrzewanie i podgrzewanie wody użytkowej oraz ogrzewanie budynków mieszkalnych, jak również całkowitej lub częściowej zamianie źródeł energii na źródła odnawialne lub zastosowaniu wysoko sprawnej kogeneracji.

Podatnik mógł odliczyć ulgę na termomodernizację, jeśli poniósł wydatki wymienione w załączniku do rozporządzenia Ministra Inwestycji i Rozwoju z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie określenia wykazu rodzajów materiałów budowlanych, urządzeń i usług związanych

z realizacją przedsięwzięć termomodernizacyjnych (Dz.U. z 2018 r., poz. 2489 ze zm.). Przepisy wskazywały, że przedsięwzięcie termomodernizacyjne powinno być zakończone w okresie trzech kolejnych lat, licząc od końca roku podatkowego, w którym podatnik poniósł pierwszy wydatek na wymieniony cel. Kwota odliczenia nie mogła przekroczyć 53 000 złotych. W wymienionym wcześniej rozporządzeniu zezwolono na odliczanie w ramach ulgi termomodernizacyjnej między innymi następujących wydatków: materiały budowlane wykorzystywane do docieplenia przegród budowlanych, płyt balkonowych oraz fundamentów wchodzące w skład systemów dociepleń lub wykorzystywane do zabezpieczenia przed zawilgoceniem; węzeł cieplny wraz z programatorem temperatury; kocioł gazowy kondensacyjny wraz ze sterowaniem, armaturą zabezpieczającą i regulującą oraz układem doprowadzenia powietrza i odprowadzenia spalin; materiały budowlane wchodzące w skład instalacji ogrzewczej; materiały budowlane wchodzące w skład instalacji przygotowania ciepłej wody użytkowej; materiały budowlane wchodzące w skład systemu ogrzewania elektrycznego; wykonanie audytu energetycznego budynku przed realizacją przedsięwzięcia termomodernizacyjnego; wykonanie analizy termograficznej budynku; wykonanie dokumentacji projektowej związanej z pracami termomodernizacyjnymi; montaż pompy ciepła; montaż kolektora słonecznego; montaż systemu wentylacji mechanicznej z odzyskiem ciepła z powietrza wywiewanego oraz montaż instalacji fotowoltaicznej¹.

4.4. Ulga na Internet

W dzisiejszych czasach, gdy technologia nieustannie się rozwija, korzystanie z Internetu jest sprawą oczywistą. Większość Polek i Polaków regularnie korzysta z Internetu. Niestety nie wszyscy mają jeszcze taką możliwość. Badania prowadzone na przestrzeni lat pokazują, że na wykluczenie cyfrowe są narażone osoby niepełnosprawne, starsze oraz ubogie, z czego obecnie najczęściej dotyka ono ludzi starszych, nieco rzadziej niepełnosprawnych, a najrzadziej ubogich (Garwol, 2019, s. 48). Ulga na Internet w deklaracji podatkowej obowiązuje od 1 stycznia 2005 r. i była wprowadzona głównie w celu zachęty do korzystania z nowej, rozwijającej się technologii. W tamtym okresie mała grupa osób korzystała z sieci internetowej, dlatego zdecydowano się na wprowadzenie tego zwolnienia. Ulga przysługuje podatnikowi, który uzyskał dochody opodatkowane według skali podatkowej lub ryczałtem ewidencjonowanym i poniósł w roku podatkowym wydatki związane z użytkowaniem sieci internetowej oraz nie korzystał z ulgi w latach poprzednich. Obecnie ulga ta również cieszy się zainteresowaniem, jednak może z niej korzystać coraz mniejsza liczba podatników. Jest to spowodowane tym, że z ulgi podatkowej można skorzystać przez dwa następujące po sobie lata podatkowe. Oznacza to, że ulgę wykazać można tylko w dwóch kolejno składanych po sobie deklaracjach, za dwa kolejne lata podatkowe. Aby móc skorzystać z ulgi podatnik musiał posiadać dokument potwierdzający poniesione wydatki. Podatnik miał prawo skorzystać z odliczenia do wysokości

¹ Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2018 r. – Wykaz rodzajów materiałów budowlanych, urządzeń i usług związanych z realizacją przedsięwzięć termomodernizacyjnych.

760 zł rocznie. Co istotne, niewykorzystana kwota nie przechodziła na kolejny rok podatkowy. Wysokość ulgi, w przypadku rozliczania się wspólnie z małżonkiem, przysługiwała odrębnie każdemu ze współmałżonków, czyli łącznie do kwoty 1520 zł.

5. Wykorzystanie ulg podatkowych dla osób fizycznych obowiązujących w latach 2018–2020 w świetle danych Ministerstwa Finansów

W niniejszej analizie zostały wzięte pod uwagę dane opracowywane każdorazowo przez Ministerstwo Finansów po zakończeniu roku podatkowego. Analiza obejmuje okres trzyletni tj. lata 2018–2020. Dotychczas nie pojawiły się dane za 2021 r. więc nie można odnieść się do tego okresu. Analiza wykorzystanych ulg podatkowych przez osoby fizyczne zostanie poprzedzona charakterystyką podatników.

Tabela 1. Liczba podatników w latach 2018–2020 według przedziałów skali podatkowej

Lp.	Przedziały dochodów	Liczba podatników					
		2018		2019		2020	
		liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%
1.	Do 85 528 zł – 17%	24 607 431	96,0	24 280 283	95,2	22 647 587	94,5
2.	Powyżej 85 528 zł – 32%	1 041 298	4,0	1 234 363	4,8	1 320 821	5,5

Ź r ó d ł o: strona internetowa Ministerstwa Finansów: www.mf.gov.pl.

Z analizy tabeli 1 wynika, że w badanym okresie następował systematyczny wzrost podatników w drugim przedziale skali podatkowej. W trzyletnim okresie wzrost dochodów opodatkowanych 32% stawką zanotowano u ponad 300 tys. osób. W aspekcie takich danych można wskazać, że społeczeństwo coraz bardziej się bogaciło. Marginalne było zjawisko pauperyzacji społeczeństwa. O ponad 90 tys. wzrosła liczba podatników, których dochody były opodatkowane 32% stawką podatku PIT. Można wskazać, że nawet pandemia koronawirusa, która rozpoczęła się wiosną 2020 r. nie przeszkodziła polskim obywatelom zarabiać więcej. Jak wynika z powyższych danych wskaźnik struktury w 2020 r. dla podatników z drugiego progu podatkowego wyniósł 5,5% i był większy od poprzedzającego roku o 0,7%.

Tabela 2. Wartość ulg odliczonych od podatku przez podatników podatku dochodowego od osób fizycznych według skali podatkowej [w tys. zł]

Lp.	Rodzaj odliczenia	Rok odliczenia		
		2018	2019	2020
1.	Odliczona od podatku składka na ubezpieczenie zdrowotne	60 978 276	65 722 026	66 876 999
2.	Inne odliczenia od podatku według tytułów, ogółem odliczenia od podatku	5 840 212	6 025 433	6 500 975
2.1.	Ulga na dzieci (kwota odliczona od podatku powiększona o zwrot nieodliczonej ulgi na dzieci)	6 916 900	6 985 759	7 105 673
2.2.	Ulga, o której mowa w art. 27g ustawy	259 488	361 481	491 274
2.3.	Pozostałe odliczenia od podatku	29 755	33 423	427 331

Źródło: strona internetowa Ministerstwa Finansów, www.mf.gov.pl.

W oparciu o dane przedstawione w tabeli 2 można wysnuć następujące wnioski:

- największe odliczenie od podatku stanowiła składka zdrowotna, co należy wiązać z powszechnością tej składki, ponieważ jest ona każdorazowo obliczana od przychodu, np. ze stosunku pracy podlegającemu opodatkowaniu;
- dość dużym zainteresowaniem wśród podatników cieszyła się ulga na wychowanie dzieci, co zaobserwowano zwłaszcza pomiędzy latami 2019 i 2020, kiedy wartość ulgi, z której skorzystali pracownicy wzrosła ponad 120 mln zł;
- mimo wzrastających odliczeń ulgi na wychowanie dzieci, należy wskazać w odniesieniu do danych o liczbie urodzonych dzieci, że nie wywierała ona efektu stymulującego przyrost naturalny, ulga straciła zatem swój pierwotny cel i należałoby zrewidować jej konstrukcję; porównując kwotę ulgi na dzieci ze wskaźnikiem dzietności obliczonym przez Główny Urząd Statystyczny dla analizowanych lat (2018 – 1,435; 2019 – 1,419; 2020 – 1,387 – dane z Banku Danych Lokalnych) można jednoznacznie stwierdzić, że ta preferencja podatkowa nie spowodowała pozytywnych zmian w przyroście naturalnym w Polsce; wskaźnik dzietności się obniżał, co sprawia, że liczba urodzeń Polaków nie gwarantowała zastępowalności pokoleń.

W odniesieniu do danych zaprezentowanych w tabeli 3 można stwierdzić, że:

- najpopularniejszą ulgą z której korzystali podatnicy było odliczanie składek na ubezpieczenie społeczne od przychodu, co należy wiązać z obowiązkiem ustawowym dla wszystkich podatników;
- dużym zainteresowaniem cieszyła się ulga termomodernizacyjna wprowadzona w 2019 r., co dało w efekcie w 2020 r. odliczenia na poziomie prawie 7 mld zł; tego typu sytuację należy uznać za bardzo dobry obraz funkcji stymulacyjnej systemu podatkowego, która wywiera pozytywny wpływ na ochronę środowiska naturalnego;
- w latach 2018–2020 podatnicy wykorzystywali w coraz większym stopniu ulgę związaną z wpłatami na indywidualne konta zabezpieczenia emerytalnego, co pozwoliło

gromadzić środki pieniężne i je inwestować – jest to bardzo dobrym wyborem, ponieważ pomaga oszczędzać, a przy tym rozwijać rynek finansowy;

- zwiększyła się kwota przekazywanych darowizn, między innymi na rzecz organizacji charytatywnych i cele kultu religijnego; te preferencje podatkowe wydają się dyskusyjne z uwagi na to, że ulgi powinny przede wszystkim oddziaływać gospodarkę danego kraju, a w mniejszym na wymienione cele społeczne.

Tabela 3. Wartość ulg odliczonych od dochodu przez podatników podatku dochodowego od osób fizycznych według skali podatkowej [w tys. zł]

Lp.	Rodzaj odliczenia	Rok odliczenia		
		2018	2019	2020
1.	Odliczone od dochodu składki na ubezpieczenia społeczne	78 298 237	83 099 569	83 421 370
2.	Odliczenia z tytułu kosztów kwalifikowanych	3 669	15 121	6 393
3.	Inne odliczenia od dochodu według tytułów, ogółem odliczenia	4 661 553	8 110 235	12 760 279
3.1.	Darowizny	455 601	515 822	669 160
3.2.	Wydatki na cele rehabilitacyjne	3 289 241	3 632 227	3 678 229
3.3.	Zwroty nienależnie pobranych świadczeń	33 523	35 762	35 225
3.4.	Wydatki z tytułu użytkowania sieci Internet	154 397	206 477	328 724
3.5.	Wydatki na realizację przedsięwzięcia termomodernizacyjnego	—	2 827 970	6 976 463
3.6.	Wpłaty na indywidualne konto zabezpieczenia emerytalnego (IKZE)	633 513	794 521	983 906
3.7.	Pozostałe odliczenia od dochodu, w tym dokonane na zasadzie praw nabytych	95 278	97 456	88 572

Źródło: strona internetowa Ministerstwa Finansów, www.mf.gov.pl.

6. Zakończenie

Przedstawiona analiza i ocena obecnie funkcjonujących preferencji podatkowych dla osób fizycznych pozwoliła na przybliżenie odbiorcom istniejących przepisów w ujęciu teoretycznym i praktycznym. Podatnicy najczęściej korzystali i korzystają z ulgi na wychowanie dzieci i ulgi termomodernizacyjnej. Autorzy niniejszego artykułu mają jednak pewien niedosyt związany z funkcjonowaniem funkcji stymulacyjnej realizowanej przez system podatkowy. Istniejąca ulga na wychowanie dzieci w podatku dochodowym nie wywarła wpływu na wzrost przyrostu naturalnego. Przede wszystkim chodzi o fakt, że społeczeństwo polskie się starzeje i w chwili obecnej nie ma zastępowalności pokoleń. Postuluje się eliminację tej ulgi i zastąpienie ją

innymi mechanizmami wspierającymi wzrost liczby urodzeń (niekoniecznie fiskalnymi) i tym samym podwyższenie wskaźnika dzietności.

Pozytywnym aspektem było stosowanie ulgi termomodernizacyjnej, ponieważ wpłynęła ona na ograniczenia w zanieczyszczeniu środowiska i tym samym prowadziła do zrównoważonego rozwoju, czyli stanu, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie. Konkludując analizowany temat, należy stwierdzić, że preferencje podatkowe w podatku dochodowym od osób fizycznych powinny być doskonałe adekwatnie do potrzeb gospodarczych.

Bibliografia

- Arendt, Ł. (2005). Podatek dochodowy od osób fizycznych a sprawiedliwość podatkowa. *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, 8(1), 259–269.
- Bank Danych Lokalnych. W: *Główny Urząd Statystyczny*. Dostępny w Internecie: www.gus.gov.pl.
- Bartlett, B. (2001). The end of tax expenditures as we know them? *IRET Policy Bulletin*, 84, 1–19. Dostępny w Internecie: <http://iret.org/pub/BLTN-84.PDF> [dostęp: 2023-01-18].
- Bryndziak, S. (2012). Wady preferencji podatkowych w kontekście bezpośrednich wydatków budżetowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego: Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 52(12), 179–189.
- Brzeziński, B. (2008). *Wprowadzenie do prawa podatkowego*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”.
- Ciuman, K. (2018). Ulgi a preferencje podatkowe w podatkach dochodowych w Polsce. *Zeszyty Naukowe: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie*, 2(974), 167–183. DOI 10.15678/ZNUEK.2018.0974.0210.
- Garwol, K. (2019). Stopień umiejętności korzystania z technologii cyfrowych a wykluczenie społeczne na przykładzie osób niepełnosprawnych, starszych i ubogich. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 58(19), 47–68.
- Głuchowski, J. (red.). (2002). *Formy zmniejszania wysokości podatków w Polsce: ulgi, zwolnienia, obniżki i inne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- James, S., Nobes, C. (1988). *The Economics of Taxation*. Atlantic Highlands, NY: P. Allan.
- Kulicki, J. (2006). *Opodatkowanie osób fizycznych: podatek dochodowy w państwach UE: analiza porównawcza z symulacją obciążeń fiskalnych w Polsce*. Warszawa: Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu.
- Mariański, A. (2021). Zwolnienia i ulgi w podatku dochodowym od osób fizycznych a zasada sprawiedliwości podatkowej. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 33(1), 7–20.
- Ministerstwo Finansów RP. Dostępny w Internecie: www.mf.gov.pl
- Padurek, B., Janiszewska-Świdarska, E. (2017). *Pracownia ekonomiczna: kadry i płace, obsługa programu kadrowo-płacowego Gratyfikant GT i programu Płatnik GT*. Cz. 3. Wrocław: Wydawnictwo Bożena Padurek.
- Palczewska, O. (2014). Ulgi w podatku dochodowym od osób fizycznych a wartość utraconych dochodów podatkowych. *Przegląd Prawniczy Ekonomiczny i Społeczny*, 2, 49–58.

- Purzyński, J. (2015). Realizacja funkcji stymulacyjnej podatku za pomocą ulgi prorodzinnej. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*, 59(2), 281–290.
- Rękas, M. (2016). Ulgi na dzieci jako instrument polityki rodzinnej a niska dzietność w Polsce. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 451, s. 360–373.
- Szymański, W. (2021). Ekonomiczna analiza podatków i ich rola w gospodarce na przykładzie podatku dochodowego od osób fizycznych. *Co do Zasady. Studia i analizy prawne*, 21(2), 23–50.
- Wołowicz, T. (2018). Preferencje podatkowe w podatku od nieruchomości a zachowania lokalizacyjno-konkurencyjne podatników prowadzących działalność gospodarczą. *Roczniki Ekonomii i Zarządzania*, 10(1), 81–114.
- Wyrzykowski, W., Kasprzak, K. (2016). Ulga podatkowa jako instrument realizacji pozafiskalnych funkcji podatków. *Zarządzanie Finansami i Rachunkowość*, 4(1), 17–31.
- Wyszowski, A. (2012). Preferencje podatkowe w ramach podatków dochodowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego: Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 52(708), 203–213.

Abstract

In the modern tax system in Poland there are a number of solutions that help to reduce paid tax liabilities. These include tax preferences, which allow taxpayers to count on a reduction in their tax liability. This is a beneficial solution. The theoretical part of the article discusses in detail the applicable tax credits and deductions for individuals in the period under study ie 2018–2020, which was related to the availability of data. In turn, the second part of the article analyses the value and quantity data on the tax settlements of personal income taxpayers for the years 2018–2020, which were made available by the Ministry of Finance as part of electronic publications. The analysis carried out showed that it is justified, inter alia, to: verification of the functioning of the relief on raising children, since it does not give the desired stimulating effects.

Keywords

tax, taxpayer, personal income tax, tax credits